

Justitiedepartementet (L5)
ju.remissvar@regeringskansliet.se
Dnr: Ju2024/02655

Yttrande över betänkandet Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93)

Inledning

Tingsrätten har gått igenom förslagen i betänkandet utifrån de utgångspunkter som tingsrätten har att beakta, och vill inledningsvis framhålla följande.

Som tingsrätten tidigare har anmärkt har det tillsatts flera utredningar på straffrättens område, vilka på ett eller annat sätt rört unga lagöverträdare eller den straffrättsliga särbehandlingen av dessa lagöverträdare. Som exempel kan nämnas Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga, vars uppdrag har redovisats i betänkandet *En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga* (SOU 2023:44) och Skärpta regler om ungdomsovervakning (SOU 2024:39). En del utredningar pågår fortfarande, och som exempel kan nämnas Straffreformutredningen (Ju 2023:14). Därtill noterar tingsrätten även att det nyligen tillsatts en utredning som bland annat har till syfte att göra en rättslig och systematisk översyn av reglerna om hemliga och preventiva tvångsmedel i syfte att åstadkomma en reglering som är enhetlig, tydlig och lätt att tillämpa (Ju 2025:04). Uppdraget ska redovisas senast den 29 maj 2026.

Det förhållandet att det har genomförts utredningar på området som nu bereds i Regeringskansliet och att det pågår utredningar som ännu inte har redovisats medför svårigheter när det gäller att bedöma hur förslagen i detta betänkande förhåller sig till andra förslag och en tänkbar framtida reglering på området. Detta blir särskilt påtagligt i aktuellt fall när flera av de ändringar som nu föreslås styrs av exempelvis tillämpligt minimistraff samtidigt som en utredning med förväntade straffskärpningar ska presenteras bara några månader senare.

Tingsrätten vill med tanke på vad som angetts ovan framhålla vikten av att det – när alla här relevanta utredningar har redovisats, och innan eventuella lagändringar beslutas – görs en noggrann analys av hur olika förslag förhåller sig till varandra och till den straffrättsliga regleringen som helhet. Det bör då också övervägas om det verkligen finns behov av lagändringar som rör alla unga lagöverträdare eller om det är tillräckligt med ändringar som avser mer allvarlig eller omfattande ungdomsbrottslighet.

Tingsrätten övergår nu till att lämna synpunkter på utredningens förslag i betänkandet. Det kan redan här nämnas att tingsrätten i dagsläget inte har någon erinran mot de förslag eller överväganden som inte särskilt behandlas nedan.

Allmänt

Såsom utredningen konstaterat har den generella kriminaliteten bland barn mellan 15–17 år minskat. Samtidigt har den allvarliga och gängrelaterade brottsligheten i samma grupp och bland yngre barn ökat. Det kan därmed vara motiverat att utöka statens tvångsmedelskatalog mot barn i syfte att motverka den mycket problematiska ökningen. Åtgärderna får dock enligt tingsrätten inte gå längre än nödvändigt och det är viktigt att hålla i minnet att den generella kriminaliteten bland barn såvitt kan bedömas har minskat. De åtgärder som ska sättas in bör därmed så långt som möjligt vara inriktade på den typ av kriminalitet som åtgärderna syftar till att motverka, utan att viktiga skydd för övriga i samma grupp sätts ur spel.

Anhållande och häktning av barn (kapitel 8)

Den så kallade tremånadersfristen har som bekant införts för att motverka att barn är frihetsberövade under allt för lång tid. Detta är ett mycket tungt vägande intresse som alltjämt gör sig gällande med oförändrad styrka. För att säkerställa att intresset av att barn inte är frihetsberövade under allt för lång tid kan balanseras mot övriga omständigheter i det enskilda fallet har lagstiftaren redan infört en bestämmelse som, om det föreligger synnerliga skäl, tillåter att ett barn är häktat under en längre tid än tre månader. Den gällande regleringen är därmed enligt tingsrätten redan anpassad efter nu rådande förhållanden.

Det är enligt tingsrätten besvärande om tillämpningen av bestämmelsen inte är enhetlig, men detta är något som lämpligen löses genom möjligheterna att överklaga en domstols beslut. Den omständigheten att staten i färre fall än tidigare klarar av att slutföra brottsutredningarna inom tremånadersfristen kan enligt tingsrätten vidare svårigen i sig anses utgöra ett argument för att förlänga fristen. Mot bakgrund av detta avstyrker tingsrätten den föreslagna förlängningen.

Tingsrätten ställer sig bakom utredningens ställningstaganden i övrigt i denna del.

Andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år (kapitel 9)

Utredningen har bland annat föreslagit att kraven på särskilda skäl för husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år ska tas bort. Tingsrätten anser att de skäl som presenteras för detta är övertygande. Trots detta anser tingsrätten att kravet bör behållas för att markera den restriktivitet som är påkallad när integritetskränkande åtgärder vidtas mot personer under 15 år. Det bör i stället framgå av lagtexten att åtgärderna kan vidtas vid de situationer som utredningen redogjort för såsom exempel på när särskilda skäl föreligger. I övriga delar anser tingsrätten att förslaget är väl avvägt och motiverat.

Polisens möjlighet att hålla kvar brottsmisstänkta barn (kapitel 10)

Tingsrätten anser att förslagen framstår som väl avvägda och motiverade. Tingsrätten ställer sig vidare positiv till att utrymmet för att placera barn under 15 år i arrest förtydligas och begränsas.

Biometrisk information från barn (kapitel 11)

Tingsrätten anser att förslagen framstår som väl avvägda och motiverade. Tingsrätten vill dock betona vikten av att barn inte utsätts för mer ingående kroppsundersökningar än vad som kan anses absolut nödvändigt. Det är

därför positivt att förslagen om tagande av prov begränsas på det sätt som utredningen föreslagit.

Hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år (kapitel 13)

Såsom tingsrätten anført ovan så instämmer tingsrätten i att det kan vara motiverat att utöka den tvångsmedelskatalog som kan användas mot barn, och då särskilt, vid avsaknad av nu gällande möjligheter, mot barn under 15 år. Det framstår även mot bakgrund av utredningens problembeskrivning som motiverat att hemliga tvångsmedel ska kunna användas mot alla individer som är misstänkta för synnerligen allvarlig brottslighet, oaktat åldern på personen som är misstänkt. Vad gäller den föreslagna brottskatalogen är det tingsrättens erfarenhet att barn under 15 år inte sällan medverkar i exempelvis grov narkotikabrottslighet, vilket inte omfattas av förslaget.

Tingsrätten anser att den föreslagna ordningen, och dess begränsningar, i och för sig kan godtas. Tingsrätten ser emellertid inte att utredningen gjort några särskilda överväganden kring möjligheten att tillämpa 27 kap. 19 a § sista stycket 2 rättegångsbalken, dvs. möjligheten att övervaka ett telefonnummer m.m. som det finns synnerligen anledning att anta att den misstänkte har kontaktat eller kommer att kontakta.

Såsom tingsrätten anført i ingressen till detta yttrande pågår dock i nuläget flera olika utredningar som kan komma att påverka bl.a. minimistrafiken för flera olika brott och straffbarhetsåldern. Det är mot denna bakgrund inte möjligt att närmare överblicka när de föreslagna reglerna faktiskt kommer att bli tillämpliga. Det är därmed inte heller möjligt att på befintligt underlag ta närmare ställning till den avgränsning som utredningen föreslår. Det finns därför anledning att, såsom tingsrätten redogjort för i ingressen, mer utförligt överväga hur förslagen i denna utredning påverkas av andra pågående lagstiftningsprocesser när resultatet av dessa processer finns tillgängligt.

Tillstånd till vissa hemliga tvångsmedel knutna till person (kapitel 16)

Tingsrätten instämmer med utredningens bedömning i fråga om att inte knyta hemliga tvångsmedel till en viss person. När det gäller den alternativa lösning som förespråkas (s. 605 f.) framstår det som en alltför avvikande ordning att låta en särskild befattningshavare vid Polismyndigheten eller Sakerhetspolisen besluta i fråga om hemliga tvångsmedel. Utredningen jämför situationen med den som gäller för gripande, anhållande och häktning (s. 609). Tingsrätten delar inte utredningens uppfattning att en sådan jämförelse är relevant. Under alla omständigheter är det tingsrättens uppfattning att en befattningshavare vid nämnda myndigheter inte ska ges behörighet att besluta i fråga om tvångsmedel, ens om det inte anses utgöra en "väsentlig annan omfattning än domstolens tillstånd". En sådan ordning framstår som främmande för den svenska rättsordningen och är alltför avvikande från den rådande ordningen. Förslaget avstyrks därför i dess helhet. Möjligheten för åklagare att fatta interimistiska beslut får redan anses tillgodose den önskade effekten.

Tvångsmedel inför eventuell resning (kapitel 17)

Tingsrätten ifrågasätter förslaget såvitt avser att åklagare ska besluta om tvångsmedel inför en eventuell ansökan om resning. Även om tingsrätten har förståelse för utredningens motivering, delar tingsrätten inte denna uppfattning. Att domstolens beslut kan uppfattas som ett förtida ställningstagande i resningsfrågan framstår som en långsökt tanke. Det är snarare tvärtom av

principiella skäl lämpligare att domstol beslutar i dessa frågor när en dom eller beslut har vunnit laga kraft. Som nämns i utredningen är resning just ett extraordinärt rättsmedel och med hänsyn tagen till orubblighetsprincipen är det inte lämpligt att åklagare fattar beslut i frågan. Genom att låta domstolen pröva tvångsmedelsfrågan inför en ansökan om resning torde orubblighetsprincipen, och de rättssäkerhetsgarantier som omgärdar den, skyddas i högre mån. På så vis stärks domens negativa rättskraft. Vad gäller frågan om instansordningen och behörig domstol, bör den domstol som sedermera ska pröva resningsfrågan också pröva frågan om tvångsmedel.

Kvarhållande av grupper (kapitel 18)

Tingsrätten anser att förslaget framstår som väl avvägt och att det finns ett behov av lagstöd i denna fråga. Förslagets effekter är dock svåröverskådliga. En fråga som inställer sig är om tillämpningsområdet för förslaget är något för brett. Enligt tingsrätten skulle det, utifrån det som framkommit i utredningen, vara lämpligare att låta minimistraffet uppgå till fem års fängelse för att bestämmelsen ska kunna tillämpas.

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Johan Sjöö efter föredragning av tingsfiskalerna Gilbert Leijon och Armin Khajehdehi. I handläggningen har även chefsrådmännen Lennart Strinäs, Anna Täcklind, Nicklas Söderberg och Ylva Teurneau, rådmannen Sofia Tauson samt administrativa assessorn Lina Molin deltagit.

Johan Sjöö

Gilbert Leijon
Armin Khajehdehi